

ERKEKSİ SİYASETİN ‘ERK’SİZ DUBLÖRLERİ

Powerless Doublures Of Masculin Politics

Yonca ALTINDAL*

ÖZ

Problem Durumu: Erkeklerle eşit haklar elde etmek için iki yüz yıl boyunca mücadele veren kadınların bu çabaları onların siyasal alanda bir ölçüde de olsa seçme ve seçilme haklarını kazanmalarını sağlamıştır. Ancak bütün bu çabalar sonunda kazanılan bu haklar, erkek egemen zihniyetin kalıpları içinde hukuksal düzenlemeler açısından bakıldığında, büyük bir kazanım olarak kabul edilse bile, uygulamada istenilen olumlu sonuçlara ulaşamadığı ve çoğu yerde biçimsel kaldığı gerçeğinden hareket edildiğinde, eril siyasetin yapısının değiştirilmesini gerçekleştiremediği görülmektedir.

Araştırmanın amacı: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki siyasi yapılanma içerisinde kadının görünmezliğini ele almaktır. Bunun için öncelikle siyasetin tanımı ve siyasetin günümüze değin algılanışı konusunda açıklamalar yapılacak ve daha sonra toplumsal cinsiyet olgusu kısaca ele alınarak, kadınların siyasal platformda egemen yapı tarafından nasıl çevrelendiği konusuna yer verilecektir.

Sonuçlar: Türkiye Cumhuriyeti Devletinin siyasal yapılanmasında kadın haklarının tanındığı 1934 yılından itibaren günümüze kadar gerek nicelik gerekse görünürlük açısından olumlu bir tablodan bahsetmek oldukça güçtür. Ataerkil denetim tarafından sarmalanmış tüm siyasal partilerde açıkça görüleceği üzere kadın sorunu daima arka plana atılarak siyaset alanı kapılarını kadınlara kapatmış ve cinsiyetçi yapı bu sorunu görmezden gelmiştir. Halen kadınlar önündeki toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanarak siyaset alanında ya hiç bulunamamakta ya da erkeksi rol kalıpları çerçevesinde var olma mücadelesi vermektedirler. Bu nedenle Türkiye’de etkisini keskin bir şekilde hissettiren ve siyaseti erkek işi olarak algılayan ataerkil yapı sorgulanmadıkça Türkiye özelinde siyasetin kadınsılaşmasından ve kadınları görünür kılacak gelişmelerden bahsetmek kısa vadede gerçekçi gözükmemektedir.

Öneriler: Aktif siyasal yaşama katılan kadınların siyasi görüşleri ne olursa olsun, özellikle birbirleriyle ve sivil toplum kuruluşlarıyla dayanışma içinde örgütlenerek, öncelikle var olan eksik temsil sorununa yönelik ortak projelerleri hazırlayarak hayata geçirmeleri gerekmektedir. Bugünkü yapılarıyla kadınların adına siyaset üretmemesi nedeniyle onları siyasette etkin özneler olmaktan alıkoyan ve siyasal bir yapı görünümünden ziyade sosyal bir dernek görünümü çizen özellikle siyasi partilerin kadın kolları yapılanmalarının ortadan kaldırılması gereklidir. Çünkü bu yapılar siyasette kadınları ikincil pozisyonlarla eş tutmaktadırlar. Kadınların siyasal aktör olarak var olabilmeleri için siyasetin eril yapısına eşitlikçi, özgürlükçü ve dayanışmacı özellikler kazandırılması gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Siyaset, Erkeksi Siyaset, Siyasal Katılım, Ataerkil Yapılanma, Toplumsal Cinsiyet.

ABSTRACT

Problem statement: In order to gain equal rights with men, women have been struggling for two centuries and to some extent, this struggle has led them to achieve their rights to elect and to be elected in political area. But even if these efforts are accepted as a big profit in the aspect of legal processes, it seems that they couldn't change the structure of the male dominant politics as these efforts couldn't result in positive manner in practice.

Purpose: The aim of this work is to show women's place in the political structure in Turkey. In order to do this, firstly the definition of politics and short explanations about the perception of politics until today will be done and after telling shortly about the phenomenon of social gender, how women have been restricted by the dominant structure in political platform will be told.

Conclusions: It is quite hard to paint a promising picture of the political structuring of the State of Turkish Republic with respect to either quantity or visibility from 1934, the year when women's rights were recognized, until today. As it is clearly seen in all of the political parties that are encompassed in patriarchal control, the women problem has forever taken a back seat and the doors

BAÜ
SBED
12 (21)

351

Balıkesir
Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü
Dergisi
Cilt 12 Sayı 21
Haziran 2009
ss.351-367

* Araş. Gör., Balıkesir Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

of political sphere have been shut against women and the sexist structure has overlooked this problem. The women are still either nonexistent in political sphere because of the social gender roles or struggling to show some existence within the frame of masculine role models. For this reason, unless the patriarchal structure which poignantly makes itself felt in Turkey and perceives the politics as a men’s job is questioned, it doesn’t look realistic to talk about feminization of politics in particularly in Turkey and developments that will make women more visible.

Suggestions: Whatever their political views are, the women participating in the active political life should be organized with each other and other civil society institutions in solidarity and they need to primarily prepare and materialize their projects in collaboration that are devoted to the present underrepresentation problem. With their current structure, especially by abolishing the structures that treat women as equivalent to secondary positions in politics such as the “women’s arms” of political parties, which are also preventing women from becoming effective subjects in politics due to failing at producing policies in their name and possessing the appearance of a social club rather than a political structure; the political structure should be injected with the egalitarian, libertarian and solidarity characteristics and thereby, emergence of women as political actors should be provided.

Keywords: Politics, Male Dominant Politics, Political Participation, Patriarchal Structure, Gender

1. GİRİŞ

Siyaset, siyasetçiler açısından bakıldığında, toplumu yönetme amacıyla iktidarı ele geçirme ya da iktidardan pay alma ve iktidarı elde tutabilme sanatı olarak tanımlanabilirken, toplum açısından bakıldığında ise, iktidarın kaynağı ve iktidarı kullananların iktidarı ele geçirmeleri ile bunu kullanmaları arasındaki meşruiyet durumları, siyaset alanının kimlere ve ne kadar açık olduğu, bu alanda konumlandırılan mekanizmaların işleyiş tarzları, yönetimin değiş/tiril/ebilirliği gibi çok geniş kapsamlı ve karmaşık yapıları kapsayan sosyal bir olgudur. ‘Siyaset nedir?’ sorusuna bugüne kadar verilen cevaplar doyuruculuktan uzak kalmıştır. Siyaset olgusuna cevap arayanların siyasete baktıkları açı, mensubu oldukları toplum kesiminin sosyal, ekonomik ve kültürel yapısı ile siyasetten beklentileri bu cevabı doğrudan etkilemektedir. Değişken bir olgu olan toplum yapısının ve toplumsal ilişkilerin değişmesini istemeyen muhafazakârlarla, değişim ve dönüşümün sağlanması amacıyla kullanılarak toplumun ve siyasetin yeniden inşasını isteyen radikal devrimciler için, siyaset alanının araçları ve siyasetten beklentiler kuşkusuz birbirinden farklı olacağını söylemek mümkündür. Bu makalede özelde kadına, genelde toplumsal olaylara, kadın bakış açısıyla yaklaşılması ve belirlenen sorunların çözülmesi çabası ile siyasetin genel çerçevesi çizilecektir.

Siyasal katılım ise, mevcut siyasal alanda, bu alanın mekanizmalarıyla, iktidarı elinde bulunduranların, tüm toplum kesimleri ve bireyler arasındaki karşılıklı etki-tepki hareketlerinin bütününe kapsamaktadır. Siyasal katılımın varlığı ve etkinliği, iktidarın kaynağının toplum olması yanında, toplumun isteği doğrultusunda meşruiyeti her kesim tarafından kabul gören kurallar içinde değiştirilebilir yapıda toplumun emaneti olmasına bağlıdır. İktidarın, mülk bilindiği ve sahibinin bir kişi/kesim olduğu toplumlarda aktif bir siyasal katılımdan, katılımcıların iktidarı etkileyecek etkilerinden söz etmek mümkün görünmemektedir. Gerçek anlamda aktif bir siyasal katılım, ancak iktidarın yetki ve görev sınırlarının çizildiği, yönetimin çalışma usul ve esasları ile yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ve denetlenebilmesine bağlıdır. Bu bakımdan, siyasal katılımın tam anlamıyla gerçekleşebilmesi için özellikle iktidarın siyasal gücünün kaynağının ve meşru tabanının toplumun tercihleri doğrultusunda gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu tarz bir yapılanmanın uygulandığı demokratik siyasal sistemlerde bireylerin, hiçbir ayırımcılığa ve baskıya maruz kalmaksızın

tercihlerini özgürce ifade ettiklerini söylemek mümkündür. İktidarı elinde bulunduranların, toplumun gerek gördüğünde görevlerine son verme yetkisine sahip olduğunu baştan kabul etmeleri demokratik sistemin meşruiyetinin göstergesidir. Yine bu meşruiyetin ortaya çıkması, siyasal katılımdaki aktivitenin bir anlam taşınması, toplumun siyasete olan ilgisi, katılım düzeyi yanında katılımcıların tercihlerinin sağlığına bağlı bulunmaktadır.

Demokratik sistemin genel ilkeleri açısından Türkiye’de siyaset alanı sorunlu bir görünüm arz etmektedir. Bu sorun, 20. yy. başlarında kurulan cumhuriyetin kurucu kadrosunun ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda yaptığı radikal devrimlerin arkasından, kısa bir süre sonra muhafazakârlaşarak, örnek aldığı Batı’da II. Dünya Savaşından sonra ivme kazanan demokratik gelişmelere ayak uydur/a/mamasından kaynaklanmaktadır. Siyasete aktif veya pasif olarak katılıp katılmama bireylerin özel tercihlerine bırakılmakla beraber, siyasal alanın yeniden düzenlenerek çağdaş demokratik siyaset araçlarının bu alana taşınması ve bu araçları kullanmak isteyen tüm bireyler için mekanizmaların çalıştırılması sağlanabilir. Bugün siyasete aktif olarak katılmayan ve/veya katılmayan bireyler için ise, yeni mekanizmaların geliştirilmesi, daha nitelikli bir temsilin yaşama geçirilmesi ve böylece meşruiyeti sorunlu olmayan bir iktidarın/yönetimin kurulması açısından demokratik bir toplum için vazgeçilmez önemdedir.

Siyasetin genel yapısı yönünden ortaya çıkan bir başka sorun, siyasi katılımın dört veya beş yılda bir oy verme olarak düşünülmesi, yönetimin meclise değil, meclisin yönetime tabi görülerek yönetimin çoğu kez denetlen(e)memesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının yeterince yaygın ve güçlü olmaması nedeniyle yönetimi denetlemekten uzak olmaları, bunun yanında parti içi demokrasinin istisnasız tüm partilerde çalış/tırıl/maması sorunları çözüm beklemektedir. Bu ve benzeri genel ve yapısal sorunlara çözüm getirilmeden, kadının siyasal alanda ‘kadın siyasetçi’ kimliğiyle yer alması ve kadın sorunlarının gündeme getirilip, çözüm aranacak bir ortamın ortaya çıkarılması, daha kadınsı bir siyasetin uygulamaya geçirilebilmesi mümkün görülmemektedir. Kadınsı siyaset, tek bir modelin egemen olmaksızın, farklılıkların hoşgörüsüyle kabul edilebildiği böylece, siyaset yapmak için bu alanın daha geniş bir şekilde tanımlandığı bir siyaset anlayışını ifade etmektedir (Yeğenoğlu, 2007).

Kadınların toplumsal yaşantının pek çok alanında erkeklerle eşit haklara sahip olmak için hak taleplerinin oldukça uzun bir tarihi geçmişe sahip olduğu söylenebilir. Batı’da kadınların eşit hak mücadeleleri öncelikle eğitim alanında başlamıştır. 17. yüzyıla kadar uzanan bu tarihsel geçmişte kadınların seslerini duyurabilmeleri ise ancak 18. ve 19. yüzyıllarda Amerikan Özgürlükler Bildirgesi (1776) ve Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi’nin (1789) hemen sonrasında gerçekleşebilmiştir. Sanayileşme, kapitalistleşme ve ulus devlet sürecinde farklı politik ve ekonomik dönüşümlerle birlikte zaman içerisinde ailenin rolü ve önemi de değişmiştir. Bunun yanı sıra, Amerikan ve Fransız Devrimlerinin entelektüel ortamı ve özgürlük anlayışını yaymaları, bir noktada kadın hareketine de temel teşkil etmiştir (Jaggar’dan aktaran, Sallan Gül, 2003). Böylece kadınlar siyasal haklarını elde etmek için yıllarca çaba göstermiş olsalar da, nihayetinde tabandan yükselen bir hareketle oy hakkını elde edebilmişlerdir.

Türkiye’de kadınlar siyasal katılım haklarını, uzun yıllar süren mücadelelerin tetiklediği ve zamanla olgunlaştırdığı tabandan bir hareketlenme ve bu hareketlenmenin sonucunda kazanan Batı’daki kadınlardan farklı bir süreç içinde elde etmişlerdir. Batı’daki kadınların siyasal alandaki hak arayışları mücadelelerini örnek alan Osmanlı kadınları, Osmanlı’nın son dönemlerinden itibaren siyasal alandaki bu süreci, kurdukları dernekler ile seslerini duyurarak başlatmışlardır. Cumhuriyet henüz ilan edilmeden 16 Haziran 1923 tarihinde Nezihe Muhittin’in

öncülüğünde ‘Kadınlar Halk Fırkası’ adıyla bir parti dahi kurmuşlarsa da, bu fırka kurulan yeni devletin anayasasında kadınlara oy hakkı bulunmadığı gerekçesiyle kuruluşundan kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Kurucu üyelerinin tamamı kadınlardan oluşan bu fırkanın ‘Türk Kadınlar Birliği’ adıyla derneğe dönüştürülmesinin ardından kendilerine siyasal anlamda seçme ve seçilme haklarının verilmesi için on bir yıl daha beklemek zorunda kalan kadınlar, ancak Anayasa değişikliği ve kadınlara seçme ve seçilme haklarının tek parti hükümeti tarafından 1934 yılında tanınması ile ilk olarak bu yıl mecliste dolayısıyla siyasal alanda görünürlük kazanabilmişlerdir. 18 kadın milletvekilinin bulunduğu beşinci mecliste kadınlar, 2002 yılına değin ulaşamayacakları bir oranda (%4.08) temsil edilmişlerdir. Kadınlar 1935–2002 yılları arasındaki 65 yıllık süre içinde mecliste ancak %0.61 (9.Dönem, 1950, 3/491) ile %4.36 (22.Dönem, 2002, 24/550) arasında değişen oranlarda temsil edilebilmişlerdir. Bu oran 2007 Temmuz seçimlerinde oldukça değişmiş ve cumhuriyet tarihinin en yüksek kadın temsili oranı olarak %9.09’a (23.Dönem, 2007, 50/550) ulaşmıştır. Türkiye demokrasisi ve kadını adına oldukça önemli olan %100’lük bu artışın ortaya çıkmasındaki etkenlerin tartışılması ise başka bir çalışma ile mümkün olabilecektir. Böyle bir çalışmayla, bu artışın yanında şimdiye dek ‘kadın sorunu’nun görmezlikten geldiği, son meclisteki kadın milletvekillerinin, kadın politikası yapma ve bunu uygulama sırasında ne tür bir çaba gösterdikleri/gösterecekleri, kadın haklarının bugüne kadar hukuksal alanda biçimsellikten öteye fazlaca ulaşmayan hayata geçirmede/uygulamada, neler yapabildikleri/yapabilecekleri inceleme konusu yapılabilir.

Bugüne kadar sağ ya da sol olarak nitelendirilen tüm siyasal partilerin kadın konusuna gereken önemi vermediği bilinen bir gerçektir. Kadın sorunu söz konusu olunca bakış açılarındaki farklılıklara rağmen, Osmanlı’daki gelenekçi yapının aynen korunduğu söylenebilir. Dolayısıyla Türkiye’deki kadınların özellikle siyasetin eril yapısından dolayı yeterli derecede temsil edilemedikleri ve siyasi süreç içerisinde partilerin kadın sorununa gereken önemi vermediği bilinmektedir. Türkiye’nin hukuksal yapısı içinde her türlü vatandaşlık haklarını elde etmiş olan kadınlar, bugüne kadar karşı karşıya bırakıldıkları uygulamalar nedeniyle siyasetin aktif öznesi haline gelemedikleri için, bugün de siyasal alanda ancak seyirci pozisyonunda yer almaktadırlar. Bunun yanında ve daha da önemlisi, kadının parlamentodaki görünümüne, siyasi tutum ve davranışlarına bakıldığında gözlemlenen bir diğer durum, kadınları temsil eden az sayıdaki kadının da siyaseti, erkeksi rol kalıpları çerçevesinde algılıyor olmalarıdır. Siyasetin erkek işi olarak algılanmasının halen devam etmekte olduğu ve kadın dayanışmasının bugüne kadar gündeme gereğince getirilmediği ve daima arka plana atıldığı bilinmektedir (Altındal, 2007).

2. SİYASET VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSİ

Siyaset, toplumdaki yönetim gücü olan iktidarın kullanılarak, yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi ve çatışma halinde olan çıkarların uzlaştırılması çabasıdır (Dursun, 2002). Aynı zamanda ve bununla birlikte “siyaset, insanların toplum halinde yaşamaya başlamalarından sonra ortaya çıkan ve değişik ülkelerde değişik süreçler göstermekle beraber, insanların yaşamında hep etkin olmuş ve etkin olmaya devam edecek olan sosyal bir olgudur” (Altındal, 2007:5).

Siyaset geçmişten günümüze kadar daima ‘erkek işi’ olarak algılanmıştır. Kadınlar bu alanda yer edinebilmek için birtakım engellemelerle karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenle siyasi alanda kadınların sayısı erkeklere oranla hayli düşüktür. Siyasi alandaki bu düşüklüğün genel olarak, toplumsal işbölümünden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Çünkü toplumsal işbölümü, kadına sadece ‘iyi eş, iyi ev kadını ve iyi anne’ olmasının gerekliliğinden öteye gitmeyen rolleri

yüklemekte, böylece kadın kamusal alanda var olmak için hayli zorlanmaktadır. Toplumsal işbölümü kadını özel alanla sınırlayıp, erkeği kamusal alanla eş tutmuştur. Bu şekilde kadın; edilgen ve pasif konuma itilirken, karar verici rolü üstlenen daima erkek olmuştur. Genel olarak ataerkil toplumlarda özne, kültür, akıl, bilim ve kamu ile özdeşleştirilen erkek cinsiyetinin karşısında; nesne, doğa, duygu, bilim dışı ve özel alan ile eşleştirilen kadın cinsiyeti arasında daima karşıt olmaları gereken değiştirilemez düalist bir yapı oluşturulmuştur. Ancak burada önemle vurgulanması gereken konu, belirtilen özelliklerin, ilkinin ikincisine negatif anlam yükleyerek kendini yüceltmesidir. Böylece ataerkil denetim mekanizmaları tarafından toplumda geçerli olan ve bugünde geçerliliğini koruyan erkek egemen yapı içerisinde erkek cinsiyeti olumluluklarla özdeşleştirilirken, kadınlara ise pasif ve edilgenliklerini pekiştirecek nitelik(siz)ler yüklenilmektedir. Bu yapıdan kaynaklanan erkek iktidarı, kadını olumsuz bir pozisyona mahkûm etmekte ve dün olduğu gibi bugün de, daimi ve kalıcı olarak varlığını sürdürmektedir. Dolayısıyla bu pozisyon, kadını toplumda her türlü etkinlikten yoksun bırakmanın yanında, siyasi arenadaki iktidarı elde etme çabasında kadına yer vermediği için, erkek iktidarı karşısında bugün olduğu gibi yarın da (ve daima) güçsüz ve ikincil bir öteki olarak kalmasını hedeflemekte ve bu istediğini toplumun her alanında belirgin bir biçimde gerçekleştirmektedir. Habermas'ın da belirttiği gibi, "kamusal ve özel ayrımı, erkeklik ve kadınlık anlayışında anahtar konumda rol oynamıştır. Kadınların siyasal kamudan dışlanması, sadece erkeklerin buraya kendilerine ayrılmış bir kontenjanmışçasına hâkim olması anlamında değil, siyasal kamunun yapısı ve özel alanla ilişkisi itibarıyla cinsiyete özgü bir şekillendirebilmesi anlamında da tayin edici olmuştur" (Habermas,1997:22). Kadının geleneksel ev kadını ve annelik rollerinin bulunması, bunun yanında eğitim ve sosyal güvenlik gibi olanaklarının kısıtlı olması, toplumsal baskılar ve ekonomik yetersizlikler gibi kadının siyasette ve siyaset içerisinde erkeklerle eşit olarak yer alabilmesinin önünde değişik sosyo-kültürel engeller bulunmaktadır. Bu bağlamda siyaset yapmak isteyen kadının, durumsal ve yapısal engellemelerle karşılaştığı görülmektedir. Türkiye örneğinde de yaşamın bütün alanlarında olduğu gibi, siyasal alandaki yaşamı da; bekârken ağabeyi/babası, evli iken kocası tarafından kontrol edilen kadın, kendisinden önce var olan ve her iki cinsiyet tarafından benimsenmiş cinsiyetçi rol ve tutumlarla, doğduğundan itibaren yüz yüze kaldığından, zaman içinde temeli eşitsizliğe dayalı bu tutumu, erkek egemen yapıyı içselleştirmekte ve bu noktada bu yapının kadınların önüne diktiği engellerin devam etmesine 'katkıda' bulunmaktadır. Bu nedenle de, kadının özel alan dışında kalan rollerini yerine getirme konusunda daha geri planda kaldığı söylenebilir. Çalışan ve çalışmayan kadınların evlenip, çocuk sahibi olmalarının gerekliliği ve özellikle çalışan kadınların eve ilişkin rollerini toplumsal olarak beklenen şekliyle yerine getirmeleri sırasında 'iş'in onlar için engelleyici bir rol oynadığı fikri, toplum tarafından dayatılmaya devam edilmekte ve bunun yanı sıra kadının çalışma hayatına katılması konusunda, gelenekçi toplum kadın cinsiyeti için olumsuz tavrını sürdürmektedir. Günümüzde bu tavır, kimi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için eğitim ve çalışma hakları gibi konularda olumlu değişimleri kadınların lehine kullanmış olsa da, dünya genelinde geleneksel işbölümünün devamı nedeniyle, kamusal alan halen kadınlardan çok erkekler tarafından kullanılmaktadır (Çelebi, 1990). Kamusal alan erkeklerle özgü olduğu için vatandaş olma hakkını erkekler kullanmaktadır. Özel alanda iyi ev kadını, iyi eş ve iyi anne olmak zorunda bırakılan kadınlar için kamu alanı kapalı bulunmaktadır. Cinsiyetçi anlayışa göre, kadınlar doğaları gereği erkekleri baştan çıkararak bir nesnedirler ve ancak evde rasyonel birey ile eş tutulan erkek cinsiyetinin boyunduruğu altına girmeleri halinde denetim altına alınabilirler. Böylece kadınlar, kocalarına itaat eden 'iyi eşler' olarak görevlerini yerine getirmenin yanında, ileride kahraman

olacağına inan/dır/ılan oğullar doğurduklarında ‘iffetli anneler’ olarak yüceltileceklerdir. Erkek çocuk doğurmayan veya hiç çocuğu olmayan kadın ise, iyi eş olma görevinde ne kadar başarılı olursa olsun, boşanmaya veya ikinci ve nikâhsız bir kadının kuma olarak eve getirilmesine razı olmaya zorlanacaktır. Bu düşüncenin geçerli olduğu toplumlarda, kadınların kamu alanında kendilerini göstermelerinin ve başarılı olmalarının onay görmemesi bir yana, onun evinde bile yaşamını huzurlu olarak devam ettirmesi kısıtlanmaktadır. Cinsiyetler arasındaki bu rol farklılaşması siyasal alanda da kendisini göstermekte, bu rollerin dayatılması veya benimsetilmesi sonucu, kadının siyaset yapması erkeklere oranla daha sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla kadının siyasal katılım bağlamında aleyhine işleyen bir yapının baştan beri varlığının bugünde devam ettiği/ettirildiği açıkça söylenebilir.

Kadının siyasi yaşama katılımı ile ilgili olarak Kızıloluk, “Türk toplumunda kadın ve erkeğin toplumsal konumunun belirlenmesinde cinsiyet ayrımı çok önemli bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadın ve erkek olmak demek yalnızca iki farklı cinsiyete sahip olmak demek değildir. Bu aynı zamanda iki farklı konuma ve birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış farklı sosyal rollere de sahip olmak demektir. Bu toplumsal rol bölüşümünde kadına düşen ev ve çocuk bakımıdır. Erkek ise ailenin reisidir. Erkek sadece ailede söz sahibi olmakla kalmaz tüm toplumsal ve siyasal kuruluşlarda da söz sahibidir” (Kızıloluk, 1994:215) şeklinde bir açıklamada bulunmaktadır. Kadının siyasette görünürlülüğünün olmaması gerçeğini Kalaycıoğlu ise yaptığı şu tespitle dile getirir. “Erkeklerin, sosyo-ekonomik kaynak düzeylerinin yüksek bulunması, siyasal parti ve örgüt bağlarının daha kapsamlı olması, kadınlara oranla, çok daha yoğun bir siyasal faaliyet içinde olmalarına neden olmaktadır” (Kalaycıoğlu, 1983:19).

Bu konuda tüm toplumdaki genel kanı, kadınların erkeklere oranla siyasete karşı daha az ilgi duydukları ve siyasal alanda daha az kendilerini gösterdikleri/gösterebildikleridir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, sosyo-ekonomik ve siyasal etkenlerin, kadınların siyasal katılımlarında doğrudan etkili olduğu gerçeği gözden kaçırılmaması gereken önemli bir noktadır (Kızıloluk, 1994).

Kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasına yönelik çabalar, siyasal süreçlere katılımı cinsiyetler arası eşitliği sağlayıcı adımlardan geçmektedir. Türkiye’deki kadınlar siyasal temsil haklarını 1930’lardan itibaren elde etmişlerse de, bugün bile gerek parlamentoda, gerekse yerel yönetimlerde yeterince temsil edilmemektedirler. Bu yetersiz temsilde siyasal partilerin rolünün büyük olduğu bilinmektedir. Siyasal partiler, ne kadınların cinsiyete dayalı ikincil konumlarını değiştirmek konusunda erkek egemenliğini sorgulayacak bir girişimde bulunmakta, ne de halen çok cılız olan bu tür girişimleri desteklemektedirler (Ayata, 1998). Benzer biçimde siyasal partilerin kadın kollarının da meşru ve güçlü bir konumda olduğunu söylemek oldukça güçtür (Sancar, 2000).

Sallan Gül de bu bağlamda görüşlerini, “cinsiyete dayalı işbölümü ve kadınların toplumsal yaşam deneyimleriyle sorumlulukları, kadınları aile ve yakın çevresiyle sınırlı bırakmaktadır. Ayrıca ülkemizdeki erkek merkezli siyasal kültür ve politika yapma tarzları da kadın adayları desteklememektedir. Kadınlar, erkeklerin belirlediği siyasete ancak eklenilebilmekte, siyasetin kurucu öznesi olmaktan çok birer nesnesi olma özelliklerini korumaktadırlar. Bu da, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması sürecinde kadın hareketinin siyasal boyuttaki etkisini azaltmakta, cinsiyete dayalı kamusal politikaların ve toplumsal ilişkilerin dönüştürülmesini geciktirmektedir” şeklinde açıklamaktadır (Sallan Gül, 2003:140-141).

Türkiye’de kadınların siyasal yaşamdaki görünümüne bakıldığında, toplumsal işbölümünün keskin bir şekilde işlediğine tanık olunmaktadır. “Kadınların, geleneksel ayırım uyarınca, görünüm alanlarının sadece eş olma ve annelik rolleri ile sınırlandırılmış olması, onları siyasetten uzak tutmakta ve siyasetin yalnızca erkeğe özgü bir alan olarak kabulüne yol açmaktadır. Toplumun bu eril yapılanmasının, kadınları ‘eviyle evli kadınlar’ haline getirme çabaları kadınlar tarafından da benimsenmektedir” (Altındal, 2007:74). Bu benimsenişin kökenleri cumhuriyetin ilk dönemlerinde aranmalıdır. Bu dönemde, aydınlanma düşüncesinin ve özellikle de Rousseau ve Locke gibi kadını dışlayan liberallerin etkisinde kaldığı bilinmektedir. Bu etki ile yeni rejim, modernizmin çağdaş görünümlü, iyi eğitilmiş kadınına, bir yandan kamuda çalışacağı ‘iffetli kapılar’ açsa da, ‘bölünmez bir bütün olan vatanın ve kendisine emanet edilen rejimin sağlık ve selameti için hayırlı vatansever oğullar yetiştirmenin, değişmez ve vazgeçilmez ilk görevi olarak ‘anneliği’ öngörmektedir. Burada Batı tipi bir ulus devlet ataerkilliği açıkça kendini göstermektedir. Öyle ki “dönemin aktivist kadın yazarlarından biri olan Halide Edip bir yandan kadın hakları savunuculuğunu yaparken öte yandan da ulusçuluğu, ‘bir kadın evvela Osmanlı, bir vatanperverdir. Vatanın hukuku kadınlık hukukundan bin kat mühim ve muhteremdir’ sözleri ile Edip İslami ataerkillikten Batı ataerkilliğine geçen cumhuriyet dönemi ulusçuluğunu içselleştirdiğinin açık göstergesidir” (Berktaş, 2003:407).

Türkiye’de bugünkü kadın sorunu, Osmanlı’nın son dönemlerinde, II. Meşruiyet’ten itibaren şekillenmeye başlamış ve yeni rejimin içinde Türk ulusçuluğu ile farklı bir biçim kazanmıştır. Yeni rejim, modern ile geleneksel arasında denge kurma görevini kadının üzerine yüklemiştir. Görünüşte demokratik, özgürlükçü ve eşitlikçi olan siyasi yapılanma, dün olduğu gibi bugün de, kadını erkeğin arka planına atmaktan öteye gitmemiştir. Mevcut siyasi karar mekanizması içerisinde Kadın ve Aileden Sorumlu bir bakanlığın bulunması, kadına biçilen rolün biçimsel olarak değişmediğinin somut bir göstergesidir. Kadını ve kadının sorunlarını dikkate değer bulmadığı için önemsemeyen anlayış, kadını kamudan alıkoymakta ve bu alanı sadece erkeklere özgü bir yer olarak algılamaktadır. Arendt’in de bahsettiği gibi “kamusal alan görünümüne dünyasıdır orada birey kendini sunmalıdır. Bireyin kendini sunmadığı, sunamadığı durumda orada politika yapılamaz. Farklılıkları ortaya koymak ve bunların ortak amaçlar çerçevesinde diyalog içinde olmasını dillendirmek gerekiyor” (Arendt’ten aktaran Çakır, 2001:408). Arendt’in vurguladıklarının yanı sıra, kadının kamusal alanda sesini duyurabilmesi ve farklılıklarını ortaya koyabilmesi için, mevcut hiyerarşik güç ilişkilerinin değiştirilip, dayanışmacı ve paylaşımcı bir ortak dil yaratılarak devininin gerçekleşmesi sağlanmalıdır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, ataerkil zihniyet yapısı erkeklerin özellikle siyasal alanda karar verici roller üstlenmesini sağlayarak, siyasetin eril yapısını kadınların aleyhine biçimlendirmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye gibi erkek egemen zihniyet yapısını benimsemiş toplumlarda, kadınların erkeklere oranla ‘erk’e eşit koşullarda ulaşmaları çok güç gözükmektedir.

Türkiye’deki siyasi partilerin yapılanmasında da, eril yapılanma kendini açıkça gösterir. Altındal “kadınların gerek parti içi çalışmalarındaki yoğunlukları, gerek partilerin yönetim kadrolarındaki durumları dikkate alındığında, büyük ölçüde, politik yarışın dışına itildiklerini görmek mümkündür” (Altındal, 2007:75) demektedir. Çakır da Altındal ile benzer görüşü paylaşarak siyasi partiler “cinsiyetçi ideolojinin taşıyıcısı ve hatta kurumsal düzeyde en üst üreticisi ve uygulayıcısı oldular. Siyasal partilerin örgüt yapısı, parti tüzük ve programları, siyasal reklamları, siyaset oluşturma tarzı, parti liderlerinin ve parti üyelerinin kadın ve erkek politikacılara bakış ve değerlendirme biçimleri bu durumun somut

göstergeleridir” (2001:401). Siyasi parti örgütlenmelerinde “kadın üyelere karar verme mekanizmalarında yer tanınmamakta” (Minibaş, 1996:180), kadınlar ancak içinde bulunmuş oldukları partiye, ya kaynak sağlamak için, ya da özellikle seçim dönemlerinde hemcinslerine daha kolayca ulaşabilecekleri düşünülerek görevlendirilmektedir. Kısacası kadınlar üst konumlara sahip ‘erkek’ yöneticiler tarafından çizilen sınırlar içinde hareket etmek durumunda bırakılmaktadırlar (Minibaş, 1996).

3. YEREL YÖNETİMLERDE VE PARLAMENTODA KADIN TEMSİLİ

Yerel ya da ulusal düzeyde yapılan seçimlerde kadınların seçme haklarını kullanmaları sırasında bir engel oluşturmamakla birlikte, sorun seçilme hakkının kullanılması sürecinde ortaya çıkmaktadır. Bağımsız adayların ve özellikle kadınların ulusal meclise girebilmeleri günümüz Türkiye’sinin siyasi yapısı içinde, bazı özel durumlar dışında genelde mümkün olmamaktadır. Adayın siyasi partilerin aday listelerinde yer alması, ya parti üst yönetimlerinin merkez yoklaması sistemi ile ya da delegelerle yapılan il düzeyindeki seçimlerle ortaya çıkan tercihlere göre gerçekleştirildiğinden, adayın aday listesinde yer alması yanında listedeki sırası, önce partinin il/seçim bölgesindeki partili delegelerin verecekleri oyların sayısına, ayrıca parti genel başkanı ve/veya merkez yönetiminin tercihine de bağlı kalmaktadır. Öncelikle para, zaman, güçlü sosyal ilişki ağları, eğitim ve deneyim gibi çeşitli kaynak ve olanakları gerekli kılan bu uygulama nedeniyle, kadınların yerel veya ulusal düzeyde aday olmaları halinde aday listelerinde ve bu listelerin seçilebilir sıralarında yer almaları için yapacakları siyasi mücadeleye baştan dezavantajlı olarak girdikleri açıktır.

Kadın adayların bu aşamayı geçerek seçimde başarı sağlayarak parlamento veya yerel yönetimlerde yer alabildikleri durumlarda ise, bu kez temsil sırasında sorun çıkmaktadır. Böylece kadın temsil oranı ve isteklerinin yansımaları uygulamada partilerin genel siyasi çizgisiyle sınırlı kalmaktadır. Yine siyasi partilerce yakın zamanlara kadar kadının yerel düzeydeki siyasi katılımına önem verilmemiş, seçilme talepleri genelde dikkate alınmadığını söylemek mümkündür. Ancak son yıllarda yapılan yasal düzenlemeler yanında, partilerin kadına bakış açılarında bazı olumlu değişiklikler görülmeye başlandığı, kadınların siyasi yaşama daha çok katılmaları konusunda, bir ölçüde olsa da çözüm arayışına girildiği söylenebilir.

Aşağıda İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü’nün resmi verilerine göre düzenlenen iki tabloda 1999 ve 2004 yıllarında yapılan yerel seçim sonuçları ile yerel temsil alanlarındaki kadın-erkek temsil sayı ve oranları gösterilmiştir.

Tablo 1. 1999 Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Kadın Temsilcilerin Oranı

Yerel Temsil Alanı	Kadın	Erkek	Toplam	Yüzde (%)
Belediye başkanı	20	3.196	3.216	0,6
İl genel meclisi üyesi	44	3.078	3.122	1,4
Belediye meclis üyesi	541	33.543	34.084	1,6

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, kssgm, 2007

Tablo 2. 2004 Yerel Seçim Sonuçlarına Göre Kadın Temsilcilerin Oranı

Yerel Temsil Alanı	Kadın	Erkek	Toplam	Yüzde (%)
Belediye başkanı	18	3.207	3.225	0,56
İl genel meclisi üyesi	57	3.151	3.202	1,78
Belediye meclis üyesi	817	33.660	34.447	2,37

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, kssgm, 2007

İki tablo karşılaştırıldığında, geçen beş yıllık süre içinde Belediye meclisi ve İl genel meclisindeki kadın üye sayılarında ortaya çıkan küçük ölçüdeki artışları belirgin bir olumlu değişiklik olarak görmenin ve değerlendirmenin mümkün olmadığı, kadınların yerel yönetimlerdeki %0.56 ile %2.37 oranları arasında gerçekleşen temsillerinin, parlamentoda ilk yer aldıkları 1935 yılındaki %4.08'lik temsil oranının bile altında kaldığı ve temsil özelliğini taşımaktan çok uzak olduğu görülmektedir. “1980 sonrası yerel yönetimlerde özellikle büyük kentlerde kadın meclis üye sayısı geçmişe oranla artmıştır. Örneğin, İstanbul’da büyük kent ve bağlı 20 belediyede 807 meclis üyesinin, 29’u kadın, Ankara’da Büyük kent ve bağlı yedi belediyede toplam 171 meclise üyesinin 19’u kadındır” (Koray, 1991:36). Bunu destekler nitelikte Kümbetoğlu da “sayılar üç büyük ilde bile kadınların yerel düzeyde ne kadar az katılımları olduğunu göstermektedir” (Kümbetoğlu, 2001:273) şeklinde düşüncesini açıklamaktadır.

Alkan, Türkiye’de kadınların yerel yönetimlerde ulusal yönetimden daha da düşük bir oranda temsil edilmesinin nedenini, ‘1980 sonrası dönemde, kentsel topraklar kadar kentsel mal ve hizmet üretiminin de metalaştırılması’ yanında, ‘bu alanlar üzerinden elde edilen kazançların ciddi bir paylaşım alanlarına dönüştürülmesine’ bağlamakta ve yerel politikayla yerel yönetimlerin bir hizmet alanı olmaktan çok rantın paylaşıldığı bir alan olarak görülmeye başlanmasıyla bu noktada, ‘hem üzerinden haksız kazanç elde edebileceği bireysel mülk sahipliği, hem de rantın üretilip dağıtıldığı meslek gruplarıyla ilişki ağlarındaki varlıkları son derece sınırlı’ olan kadınların dolaylı olarak temsil dışında bırakılması olağan olarak karşılanmaktadır (Alkan, 2004). Sorunu daha iyi kavrayabilmek için üç nedenin daha üzerinde durulmalıdır. Bunlardan birincisi, kadınların kurumsal politikadaki simgeselliği, ikincisi; kadınların toplumsal hareketliliğinin son derece sınırlı olması, üçüncüsü de; kadın örgütlenmesinin yakın dönemlere kadar yereli ilgi alanı dışında bırakmış olmasıdır (Alkan, 2004).

Yerel yönetimlerin bir hizmet alanı olmaktan çok rantın paylaşıldığı bir alan olarak görüntülediği konusunda ve devlet merkezli rant yaratma ve dağıtma mekanizmalarının ortadan kaldırılması gereği de ortadadır. Kent rantından pay verme vaatlerine dayanan kişisel kurtuluş umutları uyandırılarak, oy satın alma yerel seçimlerde özellikle yaygınlaşmaktadır (Uras, 2007). Kadınların yerel yönetimlere katılması ve bu alanlarda temsili konusunda, genel olarak siyasal katılmayı engelleyici faktörlerin tamamı yanında özellikle küçük beldelerde geleneksel toplumun baskısı da olumsuz ek bir faktör olarak yer almaktadır.

Türkiye özelinde yaşanan bu olumsuzluklar, dünya genelinde bazı bölgesel değişiklikler göstermekle beraber en demokratik toplumlarda da benzer şekilde yaşanmakta, siyasi partilerde aktif siyaset yapan kadınların partilerin aday listelerinde kendilerine çoğu kez seçilme şanslarının az olduğu seçim bölgesinden ve aday listelerinin alt sıralarında yer bulabilmeleri nedeniyle, sayıları az ve siyasal alanda temsil ediliş oranları oldukça düşük bir seyir izlemektedir. Siyasal katılım konusunda dünya geneline bakıldığında, kadınların %99 gibi yüksek bir oranda oy verme davranışı olan pasif siyasal katılım haklarının bulunduğu; ancak buna karşılık siyasete erkek aktörlere eklenmek yerine etkin şekilde görünür kılınabildiği aktif siyasal katılımın sağlanamadığı için, siyasi yaşamda etkin konumda olan kadınların oranının oldukça düşük olduğu ve özellikle siyasetin karar alma mekanizmalarında azınlık durumunda buldukları söylenebilir (Çitçi, 1992).

Tablo 3. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kadın Milletvekili Sayısı ve Oranı

Yasama Dönemi	Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Oranı (%)
5	1935	441	18	4,08
6	1939	465	15	3,23
7	1943	484	16	3,31
8	1946	497	9	1,81
9	1950	491	3	0,61
10	1954	535	4	0,75
11	1957	602	8	1,35
12	1961	449	3	0,67
13	1965	455	8	1,76
14	1969	450	5	1,11
15	1973	456	6	1,31
16	1977	455	4	0,88
17	1983	399	12	2,93
18	1987	450	6	1,34
19	1991	450	8	1,77
20	1995	550	13	2,36
21	1999	550	22	4,00
22	2002	550	24	4,36
23	2007	550	50	9,09
Toplam	19 Seçim Dönemi	9279	234	3,86

Kaynak: Balay, 1996:79 (Not: Tabloya 21, 22. Dönemler için DİE verileri ve 23. Dönem için belgenet.net verileri dikkate alınarak eklenme yapılmıştır)

Türkiye parlamentosunda yıllara göre kadın ve erkek temsilci sayılarını gösteren yukarıdaki tablo incelendiğinde 1990’ların ortalarında mecliste kadar kadın temsil oranının çok düşük kaldığı, 5.yasama döneminde kadınların %4.08 oran ve 18 üyeye temsilinden sonra ve bu oranın %0.61 ve üye sayısının 3’e kadar düştüğü, 22.dönemde ilk kez 24 üye ve %4.36 oranla bu sayının geçilebildiği, 2007 seçimlerinde ise %100’ü geçen bir artış sağlanmasına karşın bu temsili bile, kadın temsili bütünü içinde değerlendirildiğinde belirgin bir artış göstermediği görülmektedir. Kovanlıkaya, (1999) kadınlara seçme ve seçilme hakkını pek çok Avrupa ülkesinden önce vermiş olan Türkiye’nin parlamentosundaki kadın temsiliyet oranının azlığını demokratik rejimin uygulanış biçimine bağlı olarak görmekte ve siyaset kanallarının kullanımındaki cinsiyetçi uygulamalardan kaynaklandığını ifade etmektedir.

Tablo 4. Kadınların Avrupa Ulusal veya Yasama Meclislerindeki Temsil Oranları: 2006

Ülke	Toplam Temsilci	Kadın Temsilci	Kadın Temsil Oranı %
Almanya	614	195	31.8%
Arnavutluk	140	8	5.7%
Avusturya	183	59	32.2%
Belçika	150	53	35.3%
Bosna Hersek	42	6	14.3%
Çekoslovakya	200	31	15.5%
Fransa	577	70	12.1%
Hollanda	150	55	36.7%
İngiltere	646	128	19.8%
İrlanda	166	22	13.3%
İspanya	350	126	36.0%
İsveç	349	165	47.3%
İsviçre	200	50	25.0%
İtalya	630	109	17.3%
İzlanda	63	19	30.2%
Letonya	141	29	20.6%
Lüksemburg	60	14	23.3%
Makedonya	120	34	28.3%
Macaristan	386	41	10.6%
Malta	65	6	9.2%
Norveç	169	64	37.7%
Polonya	460	94	20.4%
Portekiz	226	44	19.5%
Romanya	332	38	11.4%
Slovakya	150	30	20.0%
Slovenya	90	11	12.2%
Yunanistan	300	40	13.3%

Kaynak: (The Implementation of Quotas: European Experiences Global Database of Quotas for Women A Joint Project of International IDEA and Stockholm University 2006 verilerinden yararlanılarak düzenlenmiştir)

Yukarıdaki tabloda yer alan bazı Avrupa ülkelerinde 2006 yılındaki kadın parlamenter temsil oranlarına bakıldığında Türkiye parlamentosundaki 2002 seçimlerindeki %4.36'lık bu kadın temsil oran ile diğer ülkelerin parlamentosundaki kadın temsil oranının yarısına bile ulaşamadığı görülmektedir. Son genel seçimler olan 2007'de bu oran 9.09'a ulaşmakla beraber tabloda %9.2 ile en düşük orana sahip olan Malta'yı bile yakalayamamış olduğu görülmektedir. Dünya geneline bakıldığında ise, İskandinav ülkelerinin dışında kalan ülkelerdeki kadınların parlamentolardaki temsilinin oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye toplumunda cinsiyete dayalı işbölümünün sınırları eril yapı tarafından belirlenirken, bunun olağan uzantısı olarak siyaset alanının da erkeklere özgü bir alan kabul görmektedir. Bu bakımdan siyaset yapma 'erkek işi' olduğu kabul görmekte ve bu alanda kadınların bulunmasının gereksiz olduğunu savunan düşünce halen yaygınlığını korumaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü doğrultusunda, siyaset alanında yer alan az sayıdaki kadının konumu da, siyasi partilerin tüzük ve programlarında da büyük ölçüde erkekler tarafından belirlenmektedir. Böylece kadın siyasetçiler siyasi yarışta erkeklerin dışlayıcı tavır ve davranışlarıyla karşılaşmakta ve böylece kadınların siyasal yaşamdaki aktivitelerinin önü baştan tıkanmaktadır.

4. SİYASAL PARTİ MEKANİZMALARINDA KADIN

Altındal'a göre "Türkiye toplumu, ataerkil zihniyet ve örüntülerin hâkim olduğu bir yapı görünümü sergilemektedir. Yaşamın her alanında kadınlar üzerinde kurdukları hâkimiyeti devam ettiren erkekler, halen mevcut olan ve temeli

eşitsizliğe dayalı ilişkiler ağının yaşanmasından yana bir tavır sergilemektedirler. Politika da bu eşitsizliği meşru kılan bir alan görünümü çizmektedir”(Altındal, 2007:74). Ataerkil yapı erkekleri ayrıcalıklı kılmakta, siyaset kuramını ve pratiğini biçimlendirmekte ve bu eril yapı içerisinde kadınlar kendilerine yer edinememektedirler.

Türkiye’de siyasi partilerin yapısına bakıldığında, kadınların gerek parti içi çalışmalarındaki yoğunlukları, gerekse partilerin yönetim kadrolarındaki temsil durumları dikkate alındığında, büyük ölçüde, siyasal alandaki yarışın dışına itildiklerini görmek mümkündür. Çakır’a göre bu partiler “cinsiyetçi ideolojinin taşıyıcısı ve hatta kurumsal düzeyde en üst üreticisi ve uygulayıcısı oldular. Siyasal partilerin örgüt yapısı, parti tüzük ve programları, siyasal reklâmları, siyaset oluşturma tarzı, parti liderlerinin ve parti üyelerinin kadın ve erkek politikacılara bakış ve değerlendirme biçimleri bu durumun somut göstergeleridir” (2001:401).

Siyasi parti örgütlenmelerinde “kadın üyelere karar verme mekanizmalarında yer tanınmamakta” (Minibaş, 1996:180), kadınlar ancak içinde bulunmuş oldukları partiye ya kaynak sağlamak için, ya da özellikle seçim dönemlerinde oy toplamada hemcinslerine daha kolayca ulaşabilecekleri düşünülerek görevlendirilmektedir. Kısacası kadınlar üst konumlara sahip ‘erkek’ yöneticiler tarafından çizilen sınırlar içinde hareket etmek durumunda bırakılmaktadırlar (Minibaş, 1996). Dolayısıyla kadınlar eril siyaset içerisinde pasifize edilmekte ve siyasal yaşamın içinde aktif olarak rol alamamaktadırlar. Erkeği; etken, nesnel ve karar verici pozisyonlara, kadını ise; edilgenlik, duygusallık gibi pasif tanımlarla eş tutan ataerkil yapılanma, kadını karar mekanizmalarından alıkoymakta ve duygusallık atfedilen ikincil konumlara yerleştirmektedir. “Siyasi partilerin bünyesinde erkeklerden farklı olarak değerlendirilen kadınlar bu tutum sonucu, kendilerine görev verilmesi sırasında, onları aktif siyasi yaşamdan uzaklaştırmayı ilke edinen ve bunu gerekli kılan bir anlayışla hareket edilerek, öncelikle aktif siyasi platform dışında tutulmaya, eğer bu alanda yer alabilmişlerse eğitim, aile ve sağlık gibi konularda görevlendirilmek suretiyle maliye, savunma ve dış politika gibi birinci derece önemli siyasal alanlardan uzak tutularak pasifize edilmeye çalışılmaktadırlar” (Altındal, 2007:75).

Türkiye’de çok partili hayata geçilmesinden bugüne kadar geçen sürede kadınların, bir kaç özel ve geçici durum dışında Türkiye siyasetinde iz bırakan hiç bir partinin genel başkanlık, parti meclisi başkanlığı, il başkanlığı gibi parti içi karar mekanizmalarında yer alamadıkları bilinen bir gerçektir. Bugünkü siyasal yapı içinde kadınların bu kademelere yükselmelerinin de zor olduğu görülmekte, dahası ikinci derecedeki görevlerde yer almaları bile oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu durumu baştan kabullenen ve kendilerine verilen parlamenterlerin ‘sözcüsü’ ya da ‘takipçisi’ gibi ikincil rolleri de itirazsız üstlenen, hatta içselleştiren kadın adayların, parti yöneticileri açısından sadece ‘parti vitrini’ olarak sunulduğunu söylemek hiç de abartılı bir tespit olmayacaktır. Mecliste yer alan kadınların görünümleri de, kadınlara toplumda biçilen rollere uygun olarak eğitim, sağlık ve aile gibi alanların birer uzantısı olan kadının özel alanı sayılabilecek alanlarla sınırlı kalmakta, kadınların erkek milletvekilleri ile tamamen eşit statüde görülmelerine yeterli bir gerekçe olarak kabul edilmemektedir. Minibaş’ın da ifade ettiği gibi, kadınlar “uzmanlık alanlarındaki başarıları elverse bile, ülke yönetimini doğrudan ilgilendiren ulusal savunma, içişleri, maliye ile ilgili komisyonlarda görev alamamaktadırlar” (1996:180). Bütün bunlar erkeklerin, kadınların siyasette etkinleşme girişimlerinin üzerinde sıkı bir denetim mekanizması uyguladıklarını açıkça göstermektedir. Öyle ki, kadınların aileden başlayarak, siyasi alana kadar yayılan bir kuşatma ile karşı karşıya olduklarını söylemek mümkün görünmektedir. Tarihsel süreç içerisinde baştan beri erkeklere özgü olarak kabul edilen siyasal

alan, gerek Kurtuluş Savaşı sırasında toplanan ilk mecliste, gerekse cumhuriyetin ilanından sonra toplanan meclisler içerisinde kadınların 1930'lu yıllara kadar hiç temsil edilemediği gibi, bu tarihten sonra da cinsiyetçi kalıplar çerçevesinde mevcut eşitsizlikleri pekiştirerek kadınların daha eşitlikçi temsil edilmesine engel olmuştur. Bu yapının sorgulanması sırasında; kadınların, ya bu alanı erkek alanı olarak kabul ederek dışında kaldıkları, ya da kadın konusuna gereken önemi vermeksizin 'erkek gibi' siyaset yaptıkları ortaya çıkmaktadır. Türkiye özelinde Tansu Çiller'i ikinci tarz siyasete en çarpıcı örnek olarak vermek yanlış olmayacaktır. Tokgöz, "Çiller'in kadın başbakan olarak, eski İngiltere başbakanı Margaret Thatcher gibi tayyör giymesi, koşar gibi yürümesi, insanlarla tokalaşması, her tabakadan kadınla öpüşmesi, gülümsemesi, dişil mi yoksa eril mi özellikler taşıdığı konusunda yapılacak derinliğine çözümlenmelerle mümkün olabilecektir" (Tokgöz,1998:563) derken, Çiller'in, 'siyasetin kadınsılaşması' gerçeğinden uzak olduğu görüşünü savunduğu söylenebilir. Oysa Çiller, başbakan olana dek 'analar, bacılar' gibi popülist söylemleriyle en büyük oy tabanını kadınlar üzerinden elde etmiştir. Buna rağmen diğer pek çok erkek siyasetçi gibi milletvekilliği, bakanlığı ve hatta Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk kadın başbakan olması zamanında bile kadınların lehine proje ve politikalara imza atmadığı bilinen bir gerçektir. Bu bakımdan Çiller'in, 'kadın sorun'una karşı duyarsız tavırları onu, siyaset yapma tarzı olarak 'kadınlara yönelik olumlu adımlar atması beklenen kadın profili'nden uzaklaştırmış ve beraberindeki dönemlerde kadın seçmenler tarafından arka sıralara itilmesine yol açmıştır. Bu görüşü destekler nitelikte Çiller'in bu tarz siyasetini değerlendiren Ağduk Gevrek, "partisini 5 yıl içinde birinci parti konumundan beşinci sıraya düşürdü. Parti içinde kan kaybına, dışarıda ise ciddi bir oy ve imaj kaybına uğradı"(Ağduk Gevrek, 2000:303) demektedir. Erkeksi rol modeli içerisinde kadınların lehine siyasal tutum sergilemediği noktasında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk sosyalist partisi olan Türkiye İşçi Partisinin genel başkanı Behice Boran Hatko'yu ayrı tutmak gerekmektedir. İlk kez bir siyasal partinin başkanı olmasına karşın birtakım erkeksi tavırlarda bulunmuş olsa da özellikle 'eşit işe eşit ücret' söylemlerini parlamentoda sıkça dile getirmesi ve kadın erkek eşitliğine yönelik olumlu düşünce ve konuşmalarıyla Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ilk kadın başbakanı Tansu Çiller'den özellikle ayrı tutmak gerekmektedir.

5. SONUÇ

İktidarın, güç kullanılmaksızın hukuki düzenleme içinde devredilmesinin asıl olduğu modern devlet sisteminde, iktidarın elde edilmesi ve kullanılmasında temel araç siyasi partilerdir. Bununla birlikte, modern devletin ortaya çıkıp, siyasi arenanın siyasi partilere açılması ile siyasete ilgi duyanların siyasal hayata geniş kesimler halinde katılmalarının, siyasi partiler içinde yer alarak iktidar mücadelesine girmelerinin tarihi henüz çok yenidir. Siyasal katılımın, temelde eşit olmayan ilişkileri barındırdığı söylenebilir. Böylece bir tarafta alınan kararlardan etkilenen, öte yandan alınan bu kararları kendi lehine çeviren taraflar arasında hiyerarşi yaratılmış olmaktadır (Uysal, 1984). Siyasal katılım biçimlerinin dar ya da geniş olması, gönüllü ya da uyarılmış olmasının da özünde siyasal otoriteyi etkileme gibi ortak bir amaç olduğu ifade edilebilir (Özbudun, 1975). "Bireyin, hem genel düzeyde hem de yerel düzeyde devlet organlarının çalışmalarını ya da kararlarını etkileyen tüm davranışlar; kendilerince ya da başkalarının tasarlanan, yasal ve yasal olmayan, başarılı ya da başarısız davranışların tümü, siyasal katılma davranışı içinde yer alırlar" (Çukurçayır, 2000:31).

Siyasal katılımın günümüzde öncelikli olarak siyasal partiler vasıtasıyla gerçekleştiği bilinmektedir. Siyasi partiler, demokratik rejimlerin olmazsa olmazıdır ve siyasal katılımın en temel aracı olarak nitelendirilmektedir. Bu

nedenle siyasal partiler, demokrasiye dinamizm kazandıran örgütler olarak değerlendirilmektedir. Bireysel ya da toplumsal olarak sosyal aktörleri harekete geçirme görevi siyasal partilerin üstüne düşmektedir. Siyasi partilerin, yurttaşları sistemle bütünleştirmek adına katılımı sağlaması bu bakımdan önem taşımaktadır (Özkul, 2005). Özkul’a göre, “demokrasi böylece egemen sınıfla halk kitleleri arasındaki çatışmanın yumuşatıldığı bir ‘denge rejimi’ olur çıkar. Yumuşamanın aracı siyasi partilerdir. Bu nedenle siyasi partiler demokrasi için yaşamsal kabul edilmektedir. Günümüzde partiler, siyasal katılımın başlıca kanalları haline gelmişlerdir” (Özkul, 2005:132). Talaslı’ya göre ise, “siyasal partiler, demokratik ve çoğulcu sistemlerde siyasal yaşamın temel öğeleri ve başlıca dinamik güçleridir. Toplumdaki çeşitli çıkarların ve istemlerin birleştirilmesi ve yönlendirilmesini sağlamak; halk kitleleri ile siyasal iktidar arasında köprü görevi yapma, siyasal personelin seçimini sağlamak; iktidara geldiğinde yönetmek ve hükümet etmek işlevlerine sahip siyasal partiler, siyasal katılımın başlıca kanallarıdır bu anlamda kadının siyasal katılımının oranını artırmak açısından önemli görevleri olmalıdır” (1996:193-194). Altındal’ın da ifade ettiği gibi “siyasi partiler, kadınların siyasal katılımı konusuna ancak, ‘demokrasi’, ‘insan hakları’ ve ‘eşitlik’ gibi kavramlarının toplumsal yaşamın her alanında yerleşmeye başlamasıyla birlikte eğilmeye başlamışlardır. Ancak bundan sonra kadınların, erkek egemen zihniyet tarafından biçimlenen siyasetteki yerleri tartışılma konusu haline gelmeye başlamıştır”(Altındal, 2007:64).

Yüzyıllar boyunca aile içi karar alma mekanizmalarında bile yeri olmayan kadınların, zamanla sınıf mücadelesine katılarak kamusal alanda hak arama bilincini kazandıklarını ve eşit ücret talebinden, mal-mülk edinmekten, seçme-seçilme hakkına değin uzanan birçok hakkın mücadelesini verdikleri bilinmektedir. Kadınların, parti örgütlenmeleri içinde yer almalarının ve karar mekanizmalarında etkinlik kazanmalarının ise, ancak 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden sonra gerçekleşmeye başladığı ifade edilebilir (Minibaş, 1996).

Türkiye’de nüfusun %51’ini oluşturan kadınların seçme haklarını, kendi partisi için kullanmasını isteyen ve onları bu konuda destekleyen siyasi partilerin benzer duyarlılığı, kadınların seçilme hakkının kullanılmasını söz konusu olduğunda göstermediklerini ve onları aktif siyasal yaşamlarında yeteri kadar desteklemediklerini, parlamento ve yerel yönetimlerdeki kadın temsili oranlarının düşüklüğüne bakarak da söylemek mümkündür.

Kadınların siyasete katılımı konusunda önemli olan bir diğer nokta ise, kadın siyasetçi oranının artmasının tek çözüm olarak görülmesidir. Oysa bundan daha önemlisi, bu oranın artması yanında, kadın sorununun farkında olan kadınların siyasette nitel temsillerinin sağlanması ve Yeğenoğlu’nun da ifade ettiği gibi “kadınların temsili siyasete katılması değil, ‘siyasetin kadınsılaştırılması’ olmalıdır” (Yeğenoğlu, 2007). Çünkü kadın sorunlarını ifade etmede yeterli duyarlılık ve bilince erişememiş kadınların siyasette bulunması, beraberinde eril siyasetin güçlenmesini getirecek ve kadınlar için kökten bir değişim yaratılmasını baştan engelleyecektir.

Cumhuriyetin kurulmasından bugüne kadar sağ ya da sol olarak nitelendirilen hiçbir siyasal parti tarafından ‘kadın sorununa’ gereken önem verilmemiştir. Siyasal partiler, siyaset yapma tarzlarındaki bakış açılarındaki farklılıklara rağmen, ‘kadın sorunu’ söz konusu olduğunda kadınsız siyaset yapma tavırlarını benimsediklerini belirtmek mümkündür. Bütün siyasi partiler tarafından siyasette yer almak isteyen kadınlardan ya ‘erkek gibi’ siyaset yapmaları, ya da siyasi partilerin kadın kolları yapılanması gibi etkin olmak yerine siyasete ‘eklemlenerek’ politik alanda yer almaları beklenmektedir. Bu şekilde kadınların görünür kılınmadığı bu alanda koşulları ‘ataerkil denetim’ ile konularak kadınların sıkıştırılmış bir şekilde var

olmaları yeterli görülmektedir. İdeolojik farklılıklar dikkate alınmaksızın siyasi partilerin tamamında halen ataerkil yapının ve geleneksel işbölümünün korunduğu ve kadınların da, zaman zaman yaptıkları birkaç eleştiri dışında içselleştirdikleri bu yapılanma içerisinde ‘parti kimlik’lerini ‘kadın kimlik’lerinden ön planda tutarak, siyasi yelpazede simge olarak görünmeyi yeterli gördükleri, çarpıcı bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır (Çakır, 2001).

Türkiye siyasi yapılanmasında kadınlar, erkek egemen yapı gereğince aktif siyaset yapma anlayışından uzak kalmaktadırlar. Bu nedenle kadınlar siyasetin temel aktörleri olmak yerine, ancak erkeklere bağımlı ve erkek siyasetçilere eklenerek siyaset yapan birer yardımcı fonksiyonu içinde kendilerini gösterebilmektedirler. Toplumsal işbölümü gereği kadını ev ile sınırlı tutan gelenekçi anlayış, bunun uzantısı olarak siyasi alanda da cinsiyetçi tutumunu korumaktadır. Böylece siyasette yer almak isteyen kadınlar, kendilerini aktif özne olmaktan alıkoyan, kadın kimliklerini parti kimliklerinin arkasına iten, kadınlar için politikaların üretilmediği bir siyasi yelpazenin içerisinde tutan bir sistemin kendilerine ayırdığı bir alanda yer aramaktadırlar. Kadına ayrılmış bir kesimi olmayan bu alanda kimi kadınlar, kimliklerini dikkate almaksızın siyaseti ‘erkek gibi’, Tansu Çiller örneğinde de görüldüğü gibi ‘erkeksi’ biçimde siyaset yaparak varlıklarını görünür kılabilmektedirler. Ancak bu görünürlüğün içeriğinin kadınların çözüm bekleyen sorunları için ne kadar umut verici olduğu sorusu akılları kurcalamaktadır. Bu bakımdan siyasette etkin bir politika yürütebilmek için kadınların sayılarının artması öncelikli sorun olmakla birlikte, çözümün sadece sayıyla sınırlı olmadığı, nitelik bakımından kadın duyarlılaşması ve dayanışmasından uzak, başat erkek söylemleriyle politika yapan kadınların meclisteki sandalyelerin yarısını doldurması halinde bile mevcut sorunlara çare olmayacağı söylenebilir. Dolayısıyla siyasette nitelikli kadın profiline gereksinim vardır.

Toplumdaki mevcut kadın ve erkek arasındaki sayısal dengenin siyaset alanına da yansıtılması için, öncelikle kadınların özel alan yanında kamu alanına da girmelerinin önündeki sosyal, ekonomik ve kültürel engellerin kaldırılması, siyasal alanın yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Kadınların genelde, yaşamın tüm alanlarında ve erkeklerle eşit olarak, özeldense, siyasal alanda yeterli sayıda ve kendi kimlikleri ile temsil edilemedikleri sürece, sağlıklı bir temsilden ve gerçek bir demokrasiden söz etmek mümkün görünmemektedir. Sosyal yaşamın tüm alanlarında kadının tek sorununun ev alanı ile sınırlı olmadığı gerçeğinden hareketle, ‘zirvedeki siyasetin yamaçtaki kadınları’ olmamak adına siyasi alanın yeniden yapılandırılarak kadının sesini duyurabildiği, kadın politikasının yapılabildiği bir özellik kazandırılması ve daha sağlıklı bir demokrasinin hayat tarzı olarak benimsenebilmesi için Türkiye’de siyasetin kadınsılaşması gerekmektedir. Türkiye’de ancak böyle bir alanın ortaya çıkması durumunda, bugünün siyasette ‘erk’i elde edemeyen dublör kadın tiplemesinden, temel aktör görünümündeki kadın tiplemesine geçilebilir.

KAYNAKÇA

- Ağduk-Gevrek, M. (2000). *Cumhuriyetin asil kızlarından '90'ların Türk kızlarına...1990'larda bir "türk kızı": Tansu Çiller, vatan millet kadınlar*, Der. Ayşe Gül Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Alkan, A. (2004). Yerel siyaset kadınlar için neden önemli? *Birikim Dergisi*, s 179, ss.71-77.
- Altındal, Y.(2007). *Kadının siyasal katılımı bağlamında partilerin kadın kollarının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Ayata, A. (1998). Laiklik, güç ve katılım üçgeninde Türkiye'de kadın ve siyaset. Derl: Ayşe -Berktaş. *75 Yılda kadınlar ve erkekler*, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Balay, B. (1996) *Kadınların Siyasal Katılma Davranışları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halka İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Ankara.
- Berktaş, F. (2003). Osmanlı'dan cumhuriyet'e feminizm. *Tarihin cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2001). Bir'in nostaljisinden kurtulmak: siyaset teorisine ve pratiğine cinsiyet açısından bakış. *Yerli bir feminizme doğru*. Derl: İlyasoğlu A, Akgökçe. N, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Çelebi, N. (1990). *Kadınlarımızın cinsiyet rolü tutumları*. Konya:Sebat Ofset.
- Çitçi, O. (1992). Kadınlar ve siyasal katılma. *Bülten*, Türk Demokrasi Vakfı Yayın Organı C: -1 S: 11: Ankara, ss:21-23.
- Çukurçayır, A. (2000). *Siyasal katılma ve yerel demokrasi*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Dursun, D. (2002). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Habermas, J (1997). *Kamusal yaşamın yapısal dönüşümü*. Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi SBF Yay: İstanbul
- Koray, M.(1991) *Günümüzdeki Yaklaşımlar Işığında Kadın ve Siyaset*, Tüses Yayını: İstanbul.
- Kovanlıkaya, Ç. (1999) *Türkiye'de politik alanda kadınlar ve kadın politikası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kızıloluk, H. (1994). *Temsil açısından 1960 sonrası Türk siyasal yaşamının sosyolojik çözümlemesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2001). Kentsel alan ve yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet. *Yerli bir feminizme doğru*. Derl: İlyasoğlu A, Akgökçe. N, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Minibaş, T. (1996). *Siyasal partiler yelpazesinde kadının konumu*. Derl: N. Arat, İstanbul: Say Yayınları.
- Özbudun. E. (1975). *Türkiye'de sosyal değişme ve siyasal katılma*. AÜHF Yayınları, No: 363: Ankara.

- Özkul, M (2005). *Yarı modern toplumda sivil toplum ve demokrasi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Sallan-Gül, S. (2003). *Dünyada ve Türkiye’de feminizm ve kadın hareketi*. Çağdaş Kamu Yönetimi I, Ankara: Nobel Yayınları.
- Sancar, S. (2000). Siyasal süreçlere katılımı kadın-erkek eşitliği. *Kadın-erkek eşitliğine doğru yürüyüş; eğitim, çalışma ve siyaset*, İstanbul: TÜSIAD Yayınları.
- Talashı, G. (1996). *Siyaset çıkmazında kadın*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- The Implementation of Quotas: European Experiences Global Database of Quotas for Women Joint Project of International IDEA and Stockholm University, 2006.
- Tokgöz, O. (1998). Doğru yol partisinin kadına yönelik söylemi (1982–1995). *20. Yüzyıl sonunda kadınlar ve gelecek*. Der. Oya Çiftçi, Ankara: TODAIE Yayını.
- Uras, U. (2007). Siyasi yenilenme perspektifi İstanbul. www.indymedia.org.tr. Erişim Tarihi, 08.01.2007.
- Uysal, B. (1984). *Siyasal katılma ve katılma davranışına ailenin etkisi*. Ankara: Orta Doğu Amme Enstitüsü Yayını.
- Yeğenoğlu, M. (2007). Ne şam’ın şekeri, ne erkeğin bıyığı. radikal.com.tr/ek_haber. Erişim tarihi. 15.04.2007 .
- www.kssgm.gov.tr, 2007.

Araş. Gör. Yonca ALTINDAL

28.04.1981 Trabzon Doğumluyum. İlk, Orta Ve Lise Öğrenimimi Denizli, Adıyaman Ve Aydın İllerinde Tamamladım. 2000 Yılında Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü Kazandım Ve 2004 Yılında Mezun Oldum. Aynı Yıl Adnan Menderes Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Master Eğitimime Başladım. 2007 Yılında ‘Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açısından Değerlendirilmesi’ Konulu Tezime Master Eğitimimi Tamamladım. 2006 Yılından İtibaren Balıkesir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Uygulamalı Sosyoloji Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi Olarak Çalışmaktayım. Ulusal Ve Uluslararası Sempozyum Ve Kongrelerde Sunulmuş Bildirilerim Ve Farklı Dergilerde Yayınlanmış Makalelerim Bulunmaktadır. İlgili Alanım Toplumsal Cinsiyet, Kadın Çalışmaları, Siyaset Sosyoloji ve Mekân Sosyolojisidir.